

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1216

מסכת כתובות ס"ז-ע"ג ♦ אבות ה', ט' - ה', י"ד

בס"ד, ט"ו אלול תשפ"ב

השבוע בגליון

- ♦ מדוע נשלחה אגרת כתובה בין השורות?
- ♦ איסור כתיבת תורה שבעל פה
- ♦ מתי נכתבה המשנה
- ♦ להישבע עבור הזולת

- ♦ מעמדם ההלכתי של כתבי היד העתיקים
- ♦ הנחשפים לאור עולם

- ♦ צדקה בערב יום הכיפורים
- ♦ לשמור כל השנה מעות צדקה לערב יום הכיפורים
- ♦ מי תיקן את תקנות אושא?
- ♦ מי היו חכמי אושא ובאיזו תקופה חיו?

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

מי יעני ומי יעשר

הספינה יצאה את הנמל כשעל סיפונה מצטופפים סקרנים רבים. באין-מקום נותרו על החוף סקרנים רבים עוד יותר, אשר ליווה בעיניהם מתוך תקווה כי יוכלו לצפות מרחוק בעומד להתרחש. איש מן המפליגים לא הביט במלחים החותרים במשטיהם במרץ, או ברב-החובל המנסה לראות את דרכו מבעד דבוקת האנשים, הכל מיקדו את מבטיהם בשתי בהמות המשא עמוסות השקים שהצטופפו עמם יחד על הסיפון, ובעליהן מוקפי המשרתים. **"הכל עניין של כבוד"**, הפטיר ישיש שהובא אל המקום על ידי נכדיו כדי לבלות את שעות הבוקר בנעימים. נסיונותיהם לשריין לו מקום על הסיפון, לא צלחו, והנוכחים נאלצו לשמוע את פרשנותו לאירוע.

ובאמת, הכל היה עניין של כבוד. שבועות אחדים לפני כן התקיים אירוע מרכזי במהלכו כובד עתיר-ממון על ידי מארגני האירוע, כמנהג העולם הסבור כי ביום מן הימים הכיבוד ישתלם באופן זה או אחר. באירוע נכח עשיר נוסף, ומקורביו דאגו להפיץ שמועה אשר תגע עד אפרכסותיהם של מארגני האירוע, כי ראוי היה להם לכבד אותם, שהרי ממונו רב משלו. הדברים הגיעו לידי כך, שעילת המהומה נשכחה זה מכבר ועתה היו שני הצדדים מיתגרים ביניהם עשרו של מי רב יותר.

השניים היו אנשי-כבוד... ובלית ברירה החלט כי תערך בדיקה פומבית במהלכה יתברר מי עשיר מזולתו. בימים ההם אין דוחות ואין מאזנים, אין ספרי חשבונות ואין חשבונאים, כל אחד עם נכסיו

דף ז"ב/ב מר עוקבא הוה עניא בשיבבותיה דזהו רגיל לשדורי ליה ארבע מאה זוזי כל מעלי יומא דכיפורא
צדקה בערב יום הכיפורים

מנהג קדום בתפוצות ישראל, להרבות בנתינת צדקה בערב יום הכיפורים, כפי שכותב גם הרמ"א (שולחן ערוך או"ח סימן תר"ה סעיף א): "ויש מקומות שנוהגים לילך על הקברות ולהרבות בצדקה, והכל מנהג יפה".

לשמור כל השנה מעות צדקה לערב יום הכיפורים: יש מהאחרונים שכתבו, כי מקורו של מנהג זה הוא מסוגייתנו, ומדבריהם אנו למדים, כי לא זו בלבד שיש עניין לתת צדקה בערב יום הכיפורים, אלא שאף מעות שיכול אדם לפזר לצדקה במהלך השנה, ראוי שישמור מהן למתן צדקה במיוחד בערב יום הכיפורים.

גמרתנו מספרת על מר עוקבא שנהג בכל ערב יום כיפור לשלוח ארבע מאות זוז לצדקה לעני שהתגורר בשכנותו. ממנהגו של מר עוקבא, כותב רבי חיים פלאגי בספרו צדקה לחיים (סימן רע"ז), אנו למדים כי ראוי לשמר מעות לנתינת צדקה בערב יום הכיפורים דווקא, והוא מעיד כי כך נהג גם אביו, בעל עדות יעקב, שקיבץ בכל השנה את מעות הצדקה שהפריש בתפילת שחרית בעת אמירת "ויברך דוד", ואגון בכיס מיוחד ממנו חילק בערב יום הכיפורים לעניים בני תורה.

לזכות ביום הכיפורים: שני נימוקים כותב המהרש"א, על ייחודיותה של צדקה בערב יום הכיפורים. האחד, לפי שביום הכיפורים אנו זקוקים לרחמי שמים ומצפים כי זכות זו תכריע את הדין לטובה.

העני זקוק לכסף לעריכת סעודה: זאת ועוד, בערב יום הכיפורים העני זקוק לממון כדי לקיים את מצוות היום לאכול ולסעוד כיד המלך. במה נתייחד ערב יום הכיפורים משבתות, חגים ומועדים שבהם גם יש לערוך שולחן במיני מטעמים? רבי חיים פלאגי (שם) מסביר, כי בניגוד לשבתות וימים טובים, הנדיבים אינם מודעים דיים לכך שגם ביום זה על העניים לערוך סעודה ולפיכך הם זקוקים ביותר לצדקה דווקא ביום זה.

דף ז"ב/ב באושא התקינו

מי תיקן את תקנות אושא?

בשבועות האחרונים אנו לומדים על תקנות שהתקינו באושא. חמש תקנות יש במסכתנו, וברחבי התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי נזכרות ארבע תקנות נוספות. כל תקנות אושא יחד, הן, תשע, איפוא.

מי היו חכמי אושא ובאיזו תקופה חיו?

רש"י בסוגייתנו מביא את דברי הגמרא במסכת ראש השנה (לא-ב), כי בימי בית שני גלתה הסנהדרין ממקום מושבה שבלשכת הגזית שבעזרה, והיא נדדה ממקום למקום: מיבנה לאושא,

צעילוי נשמת

מרת **טויבא ברמן** ע"ה
ב"ד אלעזר מאיר ז"ל
נלב"ע ט"ו באלול תשמ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י ידידנו
הר"ר **יעקב (זק) ברמן** ומשפ' שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אברהם אביש פירר** ז"ל
ב"ר משה מנחם ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשס"א
ומרת **עדינה טובה** ע"ה
ב"ר יעקב צבי הכהן ז"ל נלב"ע י"ג באלול תשס"ח
תנצב"ה
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **יוסף גלדצהלר** ז"ל
ב"ר יהודה לייב ז"ל
נלב"ע י"ט באלול תשל"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י בנו
הר"ר **יוסיאן גלדצהלר** ומשפחתו שיחיו

מאושא ליבנה, שוב לאושא, ואחר כך לטבריה. אושא היא עיר בגליל התחתון, ובעת שבת הסנהדרין באושא, תוקנו התקנות המכונות "תקנות אושא".

בטרם נברר באיזו תקופה תוקנו תקנות אושא נציין את סדר נשיאי הסנהדרין בתקופה הנוגעת לנידונו: הלל הזקן. בנו שמעון. בנו רבן גמליאל הזקן. בנו רשב"ג שנהרג על קידוש ה', מעשרה הרוגי מלכות. בנו רבן גמליאל דיבנה, בדורם של רבי עקיבא ורבי אליעזר - הדור הסמוך לחורבן. בנו רשב"ג. בנו רבי יהודה הנשיא מסדר המשנה.

במדרש רבה (שיר השירים ב', ה') נאמר, כי "רבותינו" - רבי יהודה, רבי יוסי, רבי נחמיה, רבי מאיר, ועוד, באו לאושא לאחר שחלפה סכנת השמד והותר לעסוק בתורה. הם קראו לכל אנשי הגליל לבוא אליהם ללמוד תורה והקימו ישיבה במקום. תנאים אלה, תלמידיו של רבי עקיבא הם, שחיו בדורו של רבן שמעון בן גמליאל, אביו של רבינו הקדוש מסדר המשנה, אשר היה בנו של רבן גמליאל, המכונה "רבן גמליאל דיבנה", כדי להבדיל בינו לבין סבו, רבן גמליאל הזקן [אביו של רשב"ג שנהרג על קידוש ה'].

ידיעת זמנם המדויק של חכמי אושא מיישבת תמיהות גדולות.

אחת מתקנות אושא היתה, שאין לנדוד תלמיד חכם על מעשה שאינו הגון, אלא אם כן עשאו פעמיים. המפרשים תמהים על כך מן העובדה שאת רבי אליעזר ואת עקיבא בן מהללאל נדו בלא להמתין פעמיים! (ראה נושאי כלים ברמב"ם הלכות תלמוד תורה פרק ז' הלכה א'). ברם, לאור האמור התמיהה מתבהרת מאליה, לפי שחכמים אלה קדמו לדור חכמי אושא ובזמנם לא תוקנה תקנה זו (ראה ספר מפתח שם).

הדעה הרווחת היא, איפוא, כי תקנות אושא תוקנו לפני דורו של רבינו הקדוש, מסדר המשנה, שחי בעת גלות הסנהדרין לשלשת המקומות האחרונים; בית שערים, ציפורי וטבריה (רש"י ראש השנה שם, ד"ה בית שערים). אכן, הגמרא במסכת בבא קמא (פ"ט ב) מביאה שתי ברייתות ומציינת, כי אחת מהן נכתבה לפני תקופת אושא ואחת מהן לאחריה. הברייתות הרי נכתבו לפני סידור המשנה על ידי רבי, ומכאן שתקופת אושא הסתיימה לפני סידור המשנה.

חשוב לציין את הידיעה הבאה: לפי פירושם של אחדים מן הראשונים, להלן (ע"ח ב) שואלת הגמרא לשם מה היה צורך בתקנת אושא, הן תקנה זו מוזכרת כבר במשנה. אל תעלה תמיהה בלב הלומד, כיצד זה שואלת הגמרא כזאת, הרי תקנות אושא תוקנו לפני המשנה! פירושם של דברים הוא, שהגמרא שואלת כי המשנה מזכירה שמות של תנאים קדומים שכבר תקנו תקנה מסויימת, ולפיכך מקשה הגמרא מדוע בתקופת אושא, שאחריהם, היה צורך לתקן את הדבר.

דף ט"א/א איבעיא להו לרבי יוחנן

מעמדם ההלכתי של כתבי היד העתיקים הנחשפים לאור עולם

מגמתנו הסיקו הקדמונים את אחד הכללים החשובים ביותר בהוראת הפסיקה הלכה למעשה, כפי שמנסחו הש"ך (קיצור בהנהגות איסור והיתר, אות ח') בקצרה: "כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים והפוסקים האחרונים חולקים עליהם, הולכים אחר האחרונים" [ועיי"ש שהדברים אינם מוסכמים]. בהמשך דבריו מציין הש"ך כי מדובר בפוסקים גדולי-עולם שבסמכותם להכריע שלא כדעת קודמיהם. "אבל אם נמצאה תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר... אין צריך לפסוק כאחרונים שאפשר שלא ידעו דברי הגאון, ואם ידעו היו חוזרים בהם". מקור הדברים בתשובות המהרי"ק (שורש צ"ב).

מעניין לציין, כי סברה זו כותב גם המהר"ם אלשיך (סימן ל"ט, ומובא בש"ך, חו"מ שם ס"ק כ"א) ומכחה הוא מכריע הלכה שלא כמהרי"ק בעניין מסויים, כי אילו היה המהרי"ק יודע דברי ראשונים מסויימים בהלכה זו ודאי היה חוזר בו...

ראייה ליסוד חשוב זה מביא המהרי"ק מדברי הראשונים בסוגייתנו.

גמתנו מספרת כי רבי שיגר מכתב לרב ובו תשובה הלכתית במענה לשאלה שהופנתה אליו. לימים רבי יוחנן חלק על הוראה זו, והגמרא מסתפקת אם רבי יוחנן ידע את הנאמר במכתבו של רבי, וגם אם לא ראם, האם היה חולק עליהם אילו ראם. הגמרא דנה בדברים ואינה מגיעה לכלל הכרעה. בתלמוד מצויות מחלוקות רבות עד למאד, וכמעט אין בנמצא שהגמרא תנסה לברר אם החולק ידע את דעתו של בר הפלוגתא שלו. במה התייחד מקרה זה? רב האי גאון מסביר, כי הנידון בגמרא מבוסס על כך שבמקרה של מחלוקת "הלכה כבתרא". כלומר, הלכה כדעה שנגקטה בדורות מאוחרים יותר, לפי שאם הם ראו את דברי הדורות הקודמים להם ובכל זאת חלקו עליהם, כך יש לפסוק הלכה. לפיכך דנה גמתנו, אם במקרה זה ראה רבי יוחנן את דברי רבי שקדם לו וחלק עליו או שמא לא היה מודע להם. המהרי"ק מסביר, כי בדרך כלל אנו מניחים כי האמורא ידע את דברי הקודמים לו, אך מאחר שהוראת רבי ניתנה במכתב אישי, התעורר הספק אם דבריו היו ידועים לרבי יוחנן.

ומטבעותיו הספונים עמו. נמנו וגמרו, איפוא, כי כל צד לעימות יביא עמו מצבור עצום של מטבעות זהב, הם יעלו עמו לספינה אשר תפליג אל הים הפתוח, ושם יתחילו לזרוק מטבעות אל הגלים בזה אחר זה, מטבע אחר מטבע, מטבע אחר מטבע - מי שיחלל ראשון מחמת הפסד הממון, אות היא כי הוא עשירי פחות מזולתו...

המלחים חדלו ממאמציהם, עוגן הוטל הימה, והשקים נפרקו מבהמות המשא. משרתיהם הטילו את השקים ליד אדוניהם, פיתחו את קשריהם ונסוגו לאחור. הים הגדול בלע את המטבעות זה אחר זה. השניים היו מטילים בצוותא מטבע, מטבע, כל אחד משקו, לעיניהם הנהדמות והחולמניות-מה של המצטופים על הסיפון, אשר דימו בעיני רוחם חזיונות של אושר ורווחה נזרקים הימה כחפץ שאין בו משיג.

העשיר בתרבוש הלבן סימן למשרתו להגיש לו שתייה. חיש מהר ניצב לידו משרת כנוע ובידו מיץ פירות טרי. היו שראו בכך סימן לכניעה, לנסיין להאט את הקצב. עם הזמן התברר כי הם צודקים. רעהו עזר אך פעם אחת, להטיב את אבנטו על מעילו, ותו לא, ואילו בעל התרבוש הלבן ביקש הפסקה מידי רגעים אחדים בתואנות שונות. הוא לא הביט ישירות בעיני יריבו, אך בעודו עוקב כביכול אחרי מטבעות הזהב הצוללות אל המים המלוחים, פזל מזווית עינו אל יריבו ונחרד ממצרו הרב. הלה עומד היה דרוך ומוכן לזרוק את מטבעותיו, ונראה היה בעליל כי רק הקצב האיטי של בעל התרבוש הלבן מעכבו - אלמלא הוא, כבר מזמן היה מוכן לשפוך באחת את כל שקיו אל הים כדי להוכיח את עשירותו.

הוא נשבר, בעל התרבוש הלבן. מושפל על הפסדו, עצוב על הנזק הכספי העצום ואפוף רגשי אשמה עצמיים על אשר הביא את עצמו למצב ביש זה, הוא לחץ ברפיון את ידיו של יריבו, ופנה לבהות בקצף הגלים.

מצטרפים לאלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה': לומדים כמה דקות חזכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד
עכשיו *3029

חודש ראשון התנסות חינם

עיקרו של משל זה סופר על ידי הגאון רבי יוסף חיים מבגדד זצ"ל, וסיומו: בעל התרבוש הלבן לא היה עשיר פחות מרעהו, אלא שרעהו הנוכל הביא מטבעות זהב מזויזפים...

מי שזורק, הרי זה מפני שאין בידי דבר בעל ערך. **רבי** יוסף חיים מבגדד ביקש להמחיש לשומעי לקחו, כי אדם הדבק בתורה וקובע עיתים ללמוד בה, יחוש כי זמנו יקר ואינו מסוגל לאבדו לריק. אפשר למלאו בתוכו, כל דקה שווה זהב, רוחני וגם גשמי, כי אין ערך להנאת לימוד התורה אשר טובה מאלפי זהב וכסף.

לדידם של לומדי תורה הזמן הוא מצרך יקר. ראו את רבבות לומדי הדף היומי, אשר בכל יום, בבוקר, בערב, בצהריים או בלילה, ממחרים את צעדיהם לבית המדרש, הם יודעים שמפזרים שם מטבעות של זהב, וכל הרוצה יבוא ויטול.

יהודי יקר!

בעוד תקיעות השופר נשמעות בבוקרו של יום ומהדהדות על פני כל שעות היממה בהזכירן: אלול! דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון! הנך מוזמן להצטרף לשיעורי הדף היומי ולגלות עולם חדש נפתח בפניך, חיים של תורה הכוללים חיים שיש בהם הכל.

הפיט עתיק היומין ומרטיט הלב "מי יעני ומי ייעשר" אינו מתייחס רק לעוני כספי ולעושר כספי, אלא גם לאלו הרוחניים; איש אינו חפץ שחייו יהיו עניים בתוכו, דלילי-מעש, הכל מייחלים שזמנם יהיה עשיר, גדוש בדבר-מה שאין טוב הימנו. **הצטרפות** לשיעור הדף היומי הנך מוזמן לפנות למוקד הארצי של מאורות הדף היומי: 03-5775333

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף טז/א אפילו סוס לרכוב עליו ועבד לרוץ לפניו

חסד לשוטה

תמה השרף מקוצק:

תינח סוס לרכוב עליו, יתכן שכואבות לו רגליו. אבל עבד לרוץ לפניו? לשם מה? וכי שוטה הוא שצריך הוא בעוניו לכגון דא?

מכאן, הסיק, שלעשות לשוטה את שטותו אף זה חסד וצדקה...

דף טז/ב

'עשירי' לסעודה

היה אומר רבי זונדל מסלנט:

תמיהה רבתי היא - ראייתי יהודי עובר על פתח בית הכנסת ודופקים מן החלון וקוראים לו 'מנחה' 'מנחה'; אולם לא ראייתי מימי שיהודי יעבור ליד פתח בית וידפקו מהחלון ויקראו לו 'סעודה' 'סעודה'... (תנועת המוסר, א', 371).

דף סח/א בואו ונחזיק טובה לרמאין

גרועה העניות

מספרים כי עני בא אצל עשיר, וזכה לזניפה חמורה: אמט, זעק עליו הגביר, מת עני בשכונתנו ונמצאו אצלו אוצרות כסף וזהב.

פייס אותו העני: בוא וראה כמה גרועה העניות. כאשר אדם עושה עצמו עשיר הכל מחול לו, ואילו כאשר אדם עושה עצמו עני הכל כועסין...

רב האי גאון חותם, כי במקרה שבו הסתפקה הגמרא, מאחר שהגמרא אינה מכריעה את הספק, עלינו לנקוט הלכה כדעת רבי אותה הביע במכתבו ולא כדעת רבי יוחנן, שכן, "אין מחזיקים מחלוקת מספק" - אנו משתדלים למעט במחלוקת, ולפיכך אנו מניחים כי רבי יוחנן לא ראה את דברי רבי, ואילו היה רואה אותם היה חוזר בו.

מכאן נלמד למקומות אחרים: אף שנפסק מה שנפסק, כאשר מתגלות דעות אחרות הרי אנו אומרים שיש להניח שלא ידעו אותם פוסקים ואילו ידעו היו חוזרים בהם.

יש להדגיש, שהמדובר כאן בתשובות קדמונים מוסמכים שברור ללא כל ספק כי בדורם התקבלו כפוסקי הלכה מובהקים ומוסמכים. אך אין לשנות הלכה בעטיים של כתבי יד שנמצאו וסמכותם אינה מבוססת, ויתכן כי נגנזו בימים ההם מפני שיבושים או מפני שלא היו מוסמכים דיים (ראה חזון איש קובץ אגרות א' ל"ב ועוד).

דף טט/א תלה ליה רב לרבי

מדוע נשלחה אגרת כתובה בין השורות?

גמרתנו מספרת שרב שיגר שאלה הלכתית לרבי, ו"תלה ליה רב לרבי בני חטי". רש"י מפרש כי כוונת הגמרא שאת השאלה הוא כתב בין שורותיה של אגרת שלומים שכתב אליו. בעלי התוספות מביאים פירוש דומה בשם רבינו חננאל: "שאלות הרבה שאלו, והיו אגרות תפורות זו לזו, ובין אותן תפירות כתב שאלה זו".

מדוע רב לא שלח את השאלה כתובה וערוכה כתקנה?

השיטה מקובצת מביא בשם הר"י מיגאש, כי מסתבר שבעת כתיבת אגרת השלומים עדיין לא התעוררה בקרבו השאלה ולאחר מכן כשעלתה השאלה, כתבה בין שורות האגרת.

מדוע מצאה הגמרא לנכון לציין פרט זה, הנראה שולי בלא כל משמעות לדורות?

ובכן, במאמר הקודם הבאנו מדברי הראשונים המתייחסים להתחבטות הגמרא אם רבי יוחנן, אשר פסק הלכה בניגוד לכתוב באגרת זו, ידע את תכנה אם לאו, ומבארים, כי הגמרא מסתפקת אם רבי יוחנן ידע את האמור בה ובכל זאת חלק על דבריה, או שמא לא ידעה, מפני שכלל נקוט בידינו, כי פוסקים אחרונים החולקים על קודמיהם - הלכה כאחרונים, אשר שקלו את כל הצדדים והכריעו כפי שהכריעו, ולפיכך נדרשה הגמרא לברר אם ידע רבי יוחנן תוכנה של אגרת פרטית זו. לאור דבריהם נקל להבין שהגמרא מציינת כי היתה זו אגרת שלומים, וממילא פחות מסתבר שרבי יוחנן התוודע לה.

איסור כתיבת תורה שבעל פה: המהר"ם ש"ף מסביר בדברי רש"י כי רב נהג כך בכוונה תחילה; הן ידוע כי תורה שבעל פה אסור לכתוב, ורק כשהחלה ירידת הדורות וחז"ל חששו שתשתכח תורה מישראל, חלילה, התירו לכתוב משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך". בימי רב איסור זה היה עדיין בתקפו ומשום כך רב לא כתב את דבריו באופן רגיל, כי אם באופן שונה.

דבריו של המהר"ם ש"ף מובילים אותנו לברר באיזו תקופה הותר איסור כתיבת תורה שבעל פה.

מתי נכתבה המשנה: נושא זה שנוי במחלוקת ידועה בין איתני עולם. הרמב"ם (בהקדמה לספרו משנה תורה) כותב כי רבינו הקדוש, מסדר המשנה, העלה את המשניות על גבי הכתב. לדעתו, איפוא, כבר בתקופת רבי, שלשה דורות לאחר חורבן בית המקדש השני, הותר האיסור. יש ראשונים שמבואר מדבריהם כי רבי סידר את המשניות ואת נוסחן אך לא כתבן לפי שבתקופתו עדיין נהג האיסור שאין לכתוב תורה שבעל פה (ראה מהר"ץ חיות בבא מציעא פה/ב).

המהר"ם ש"ף נוקט, איפוא, כי בתקופת רבי עדיין לא הותר האיסור [דברי המהר"ם ש"ף עדיין טעונים ביאור, מפני שאיסור כתיבת דברי תורה שבעל פה מתייחס לכתיבה שנועדה כדי שרבים ילמדו ממנה, אך רשאי חכם לכתוב דברי תורה לעצמו, כפי שידוע שהיו להם מגילות שכוננו "מגילות סתרים", בהן רשמו לעצמם דברי תורה, וכוננו "סתרים" מפני שטמנון כדי שלא ילמדו הרבים מתוכן. מאחר שאגרת זו היתה פרטית, ולא נועדה ללימוד לרבים, היא לא נכללה באיסור].

"חסורי מחסרה והכי קתני": לאור שיטתו של הרמב"ם מסביר הגאון מוילנא זצ"ל (הובא בשמו בהקדמה לספר פאת השולחן) את המשפט הנפוץ כל כך בתלמוד: "חסורי מחסרה והכי קתני". פעמים רבות כאשר הגמרא מתקשה בהבנת לשון המשנה, היא מסבירה כי בעצם המשנה חסרה מילה, משפט, או משפטים אחדים ועם שילובם ניתן להבינה.

אין כאן גירסאות שהשתבשו במהלך השנים, מסביר הגר"א, אלא לאור שיטת הרמב"ם, שרבינו הקדוש גם כתב את המשניות, ניתן להסביר כי בכוונה תחילה הוא חיסר והשמיט היכן שרק היה אפשר, כי אמנם הותר לכתוב תורה שבעל פה, אך הוא ביקש להמנע מכך היכן שאין כורח בדבר. **האיסור לא הותר לחלוטין:** ראוי לציין, כי לדעת החתם סופר זצ"ל (שו"ת, או"ח סימן ר"ח), איסור כתיבת תורה שבעל פה לא הותר לחלוטין באופן גורף, אלא האיסור נותר בתקפו ומותר לכתוב דברי תורה רק אם הם עומדים במטרה שלשמה הותר האיסור - "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שלא תשתכח תורה מישראל.

דף עה/א ולא הכוס בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה

להישבע עבור הזולת

תמיהה רבתי בהבנת גמרתנו הביאה את רבי ישראל איסרליין, בעל תרומת הדשן למסקנה כי אדם יכול להישבע בשם חברו! [רבי ישראל חי לפני כשש מאות שנים. היה מגדולי רבני אשכנז, ורבים מפסקיו הובאו להלכה בשולחן ערוך וברמ"א].

בשעה שבני ישראל נכנסו לארץ ישראל, הם נצטוו להרוג את כל יושביה החוטאים. הגבעונים אשר חרדו מן הצפוי להם, עטו בגדים ישנים ומאובקים על גופם, הכניסו לחם עפש לצקלונם והתייצבו לפני יהושע בן-נון כעם שנדד ממרחקים לשמע גדולתם של ישראל, מחמת חפצם להסתופף בצילם. באותו מעמד יהושע ונשיאי העדה נשבעו להם כי לא תיפול שעה משערות ראשם וכרתו עמם ברית. לאחר מכן התגלתה התרמית, אך יהושע בן נון קיים את בריתו ולא אונה להם כל רע. מיני אז הם מכונים "נתינים", על שם שיהושע נתנם חוטבי עצים ושואבי מים.

מדוע לא בטלה השבועה? הן יש לה "פתח" שאין כמוהו, שהרי אם היה יודע כי מעממי הארץ הם, ודאי לא היה נשבע להם! בשאלה זו עוסקת גמרתנו והיא מביאה את תשובותיהם של רבי יהודה וחכמים [לדעת רבי יהודה מאחר שהשבועה נעשתה על דעת רבים, אין לה הפרה. לדעת חכמים - מפני חילול ה:].

מדוע ישראל היו מחוייבים לשבועה? השאלה המתבקשת היא, הא ניחא יהושע בן נון ונשיאי העדה נותרו נאמנים לשבועתם, אך מדוע בני ישראל לא הרגום? הן הם לא נשבעו!

מכאן הסיק רבי ישראל (שו"ת, חלק ב' סימן רנ"ד) כי אדם יכול למנות את חברו להשבע עבורו! יהושע בן נון ונשיאי ישראל הם כשליחים של העם ולפיכך שבועתם חייבה את הכל. למסקנה זו הגיעו גם הרדב"ז (שו"ת, חלק א' סימן י"ח) והים של שלמה (בבא קמא, פרק הגוזל סימן ל"ז).

בחידוש זה, שבועה יכולה להעשות על ידי שליח, דנו רבותינו האחרונים, ביניהם בעל קצות החושן (סימן קכ"ג ס"ק ד') אשר הוכיח להיפך מדברי בעלי התוספות (נזיר יא/א ד"ה דהוי) וראשונים נוספים הנוקטים כי אדם אינו יכול למנות שליח שיקבל נזירות עבורו. מאחר שקבלת נזירות כשבועה ונדר היא, כלומר, נזירות היא התחייבות שאדם מקבל על עצמו, מכאן אנו למדים, כי כל סוג של התחייבות שאדם מקבל על עצמו [שבועה היא התחייבות על גוף האדם, ונדר הוא התחייבות המתייחסת לחפץ, שאסור חפץ זה עליו] אינו יכול להתחייב על ידי שליח.

מדוע, איפוא, שבועת יהושע בן נון ונשיאי ישראל חייבה את כל העם? הקצות החושן מצדד כי תוקף שבועתם לא היה מדין שליחות, אלא מפני שלראשי העדה וטובי העיר יש כח לחייב שבועתם את כל העם, מתוקף תפקידם כראשי הקהל וממוניו.

דף סח/א כל המעלים עיניו מן הצדקה

מחטיא וחוטא

מדוע "המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד עבודה זרה?"

ביאר רבי חיים מצאנז זצ"ל: חז"ל אמרו שהעניות מעבירה את האדם על דעת קונו; נמצא שהמעלים עיניו מן הצדקה גורם לאחר לעבוד עבודה זרה, והמחטיא אחרים כחוטא בעצמו...

דף ע/א מצוה לקיים דברי המת

צ'ק בקבר

עשיר מופלג מת בירושלים. לפני מותו הורה להניח את כל ממונו בקברו. באו ירשיו לפני רבי שמואל סלט בשאלה, מה עליהם לעשות. יעץ להם: כתבו צ'ק כסכום כל הונו והניחו בקברו... (כתבי רבי שמואל מסלט).

דף עא/ב תקראי אישי ולא תקראי לי עוד בעלי

אישי ובעלי

בעלי מורה על הקניין; קניינו של הבעל באשה. אישי מורה על האישות והקירבה. בעת שהשגחת השי"ת היתה נסתרת וההנהגה היתה נראית טבעית היו קוראים לו 'בעלי' על שם קניינו אותם וממשלתו עליהם המשפיעה להם מטובו על ידי משרתיו. לעתיד לבוא, כאשר ישכון בתוכם, יראה כביכול כאיש לאשה המשפיע לה שפע באופן ישיר וגלוי. או אז יקרא הקב"ה "אישי" ולא כמו עד אז - "בעלי" (חידושי המלבי"ם).

דף עב/א טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה

כבית אבל אין שואלים

אמרו על כך בישיבות ליטא: מדוע בית אבל עדיף מבית משתה?

לפי שבשמחת חתונה שואלים את זה שאינו נשוי "אימתי יגיע זמנך?" מה שאין שואלים בבית אבל...

כולם

יחד מאירים את הנשמה עם 2 משניות ביום.

מה איתך?

- פירוש בהיר וקל
- לימוד יומי ע"פ סדר קבוע
- מידי חודש יגיע לביית הכרך החודשי

גדולי ישראל שליט"א מכריזים על תחילת הלימוד ב"משנה מאירה"

מתנה רחפן או טלפון סלולרי כשר *3764

